

Sygn. akt II UK 31/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 września 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)
SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z wniosku B. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w W.
o rentę rodzinną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 września 2011 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 20 maja 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 20 maja 2009 r. oddalił apelację wnioskodawcy B. M. od wyroku Sądu Okręgowego w Ś. z 17 grudnia 2008 r., oddalającego jego odwołanie od decyzji pozwanego z 3 września 2008 r., odmawiającej wznowienia

postępowania w sprawie o rentę rodzinną. Wnioskodawca, urodzony w 1952 r., po śmierci matki w 1992 r. wystąpił o rentę rodzinną i pozwany decyzją z 19 lutego 1993 r. odmówił mu prawa do tej renty. Sąd Najwyższy wyrokiem z 16 września 1998 r. (II UKN 219/98) oddalił jego kasację od wyroku oddalającego jego apelację od wyroku oddalającego jego odwołanie od tej decyzji. W postępowaniu tym ustalono, że wnioskodawca stał się inwalidą II grupy 1 lipca 1992 r., choć chorował od dzieciństwa z powodu wypadku komunikacyjnego. Jednak przed 23 czerwca 1970 r. – datą warunkującą prawo do renty rodzinnej ze względu na inwalidztwo – nie był niezdolny do pracy w II grupie inwalidów.

W 2008 r. wnioskodawca wystąpił z wnioskiem o wznowienie postępowania w sprawie o rentę rodzinną i wskazał na sprawę z jego wniosku o rentę socjalną, w której został uznany przez biegłych za całkowicie niezdolnego do pracy od dzieciństwa (1952 r.) oraz na orzeczenie z 2005 r. o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności stwierdzające, iż niepełnosprawność powstała u niego przed 16 rokiem życia.

Pozwany decyzją z 3 września 2008 r. odmówił wznowienia postępowania. Sąd Okręgowy decyzję uznał za prawidłową na podstawie art. 114 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (jednolity tekst: Dz.U. 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej jako ustawa emerytalna). Nie stwierdził, by zaistniały nowe dowody lub okoliczności. Gorszy stan zdrowia od dzieciństwa znany był w sprawie o rentę rodzinną. Natomiast w późniejszej sprawie o rentę socjalną niezdolność do pracy w stopniu całkowitym stwierdzono po terminie z art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej; taka sama ocena dotyczyła znaczenia orzeczenia o stopniu niepełnosprawności. Sąd Apelacyjny nie uwzględnił apelacji wnioskodawcy. Potwierdził, że nie ujawniły się nowe okoliczności ani nie przedłożono nowych dowodów. Złożona przez wnioskodawcę opinia biegłych sądowych, sporządzona w jego sprawie o rentę socjalną (rozpoznanej w Sądzie Okręgowym w Ś. pod sygn. VII U .../04), powstanie u niego całkowitej niezdolności do pracy przyjmuje we wrześniu 2003 r., zaś orzeczenie o stopniu niepełnosprawności datuje umiarkowany stopień niepełnosprawności (kojarzony przez wnioskodawcę z całkowitą niezdolnością do pracy) na październik 2003 r. Terminy te są odległe czasowo od 23 czerwca 1970 r., gdyż tylko powstanie całkowitej niezdolności

(inwalidztwa drugiej grupy) przed tą datą i jego dalsze trwanie uprawniałoby do renty rodzinnej. Wnioskodawca tego nie dostrzega lub nie chce wziąć pod uwagę. Niestosownie zatem uważa, że w sprawie zaofiarował nowe dowody, które mogłyby mieć wpływ na przyznanie mu prawa do renty rodzinnej.

Skarga kasacyjna zarzuciła naruszenie: 1) art. 233 § 1 i art. 228 § 1 i 2 k.p.c., „polegające na sprzecznej z doświadczeniem życiowym oraz powszechnie znanymi faktami ocenie materiału dowodowego i oparcie orzeczenia na opinii biegłych z pominięciem sądowej jej weryfikacji i oceny w związku z pozostałym, w szczególności zebrany w innej sprawie materiałem dowodowym w postaci opinii sądowo-psychologiczno-psychiatrycznej oraz zaświadczeń lekarskich; 2) art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej przez błędną wykładnię i wadliwe zastosowanie art. 114 tej ustawy polegające na uznaniu, że wnioskodawca nie przedstawił nowych dowodów ujawniających okoliczności uzasadniające wznowienie postępowania. We wniosku o przyjęcie skargi wskazano na istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) „polegające na ustaleniu kryteriów uznawania nowych dowodów, stwierdzających istnienie nieznanymi wcześniej okoliczności, a zebranych w innej sprawie, jako spełniających przesłanki art. 114 ustawy emerytalnej do ponownego ustalenia prawa do renty rodzinnej oraz znaczenia dla dokonywanych ustaleń faktycznych dowodu *prima facie*, wykształconego w praktyce sądowej, a dotyczącego okoliczności istnienia związku przyczynowo-skutkowego między określonym zdarzeniem (wypadkiem w dzieciństwie i doznanymi urazami) a stwierdzoną całkowitą niezdolnością do pracy w sytuacji, kiedy opinie lekarskie z daty orzekania odnoszą się do okresu historycznego, są sprzeczne z wówczas dokonywanymi lekarsko ustaleniami i z natury rzeczy są hipotetyczne”. Skarżący wniósł o uchylenie wyroków i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nie jest zasadna.

Zarzuty procesowe skargi tracą na znaczeniu, gdyż w sprawie zakończonej zaskarżonym wyrokiem niepotrzebnie oceniano, czy wskazane w podstawie wznowienia dowody lub okoliczności miały wpływ na prawo do renty rodzinnej,

skoro w pierw stwierdzono, że nie są to dowody lub okoliczności, które istniały przed wydaniem decyzji odmawiającej renty rodzinnej, do której wnioski o wznowienie postępowania zostały skierowane. Pozwany decyzją z 19 lutego 1993 r. odmówił skarżącemu prawa do renty rodzinnej i sprawa została osądzona oraz zakończona oddaleniem jego kasacji przez Sąd Najwyższy wyrokiem z 16 września 1998 r. (II UKN 219/98). Stwierdzono wówczas, że ubezpieczony nie był całkowicie niezdolny do pracy przed 16 rokiem życia, co w jego sytuacji stanowiło negatywną przesłankę prawa do renty rodzinnej.

Ubezpieczonemu przysługuje prawo do wznowienia postępowania zgodnie z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej, jeżeli przedłoży nowe dowody lub ujawni okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczenia. Jednak ocenę czy podstawy wniosku o wznowienie postępowania z tego przepisu miały wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość warunkuje w pierw pozytywne stwierdzenie, że nowe dowody lub ujawnione okoliczności istniały przed wydaniem decyzji. Jeżeli nie istniały przed wydaniem decyzji, to nie trzeba badać czy miały wpływ na prawo do świadczenia.

W tej sprawie istotne jest wstępne stwierdzenie, że zakres sprawy w sądowym postępowaniu odwoławczym obejmuje to, co stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia w decyzji organu rentowego. Decyzja pozwanego z 3 września 2008 r. dotyczyła tylko stwierdzenia, że skarżący nie przedstawił podstaw wznowienia z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej – czyli nie przedłożył nowych odwołów lub okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji – i dlatego odmówiono wznowienia postępowania. Nie badano zatem czy podstawy wznowienia miały wpływ na prawo do świadczenia (renty rodzinnej), gdyż przyjęto, że w ogóle nie pozwalały na wznowienie postępowania. Taki też tylko mógł być przedmiot sprawy sądowej, zatem nie musiał obejmować badania czy skarżący był całkowicie niezdolny do pracy przed 16 rokiem życia i niezdolność ta trwała do wydania decyzji odmawiającej renty rodzinnej. W sprawie chodziło więc tylko o to, czy pozwany zasadnie odmówił wznowienia postępowania.

Prowadzi to do wniosku, że zarzuty procesowe naruszenia art. 233 § 1 i art. 228 § 1 i 2 k.p.c. nie są zasadne, gdyż przedmiot sprawy nie obejmował konieczności badania czy stanowiące podstawę wznowienia dowody uzasadniały

ustalenie, że skarżący był całkowicie niezdolny do pracy przed 16 rokiem życia i niezdolność ta trwała do wydania decyzji odmawiającej renty rodzinnej, skoro wystarczające było zbadanie czy przedstawione we wniosku dowody istniały przed wydaniem decyzji. Odpowiedź jest tu negatywna i skarga takiego ustalenia w żadnej mierze nie podważa. Wszak nie może być kwestionowane, że nie stanowią nowego dowodu w rozumieniu art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej opinia biegłych z 23 listopada 2003 r., wydana w sprawie o rentę socjalną a także orzeczenie o stopniu niepełnosprawności z 16 września 2005 r. W podstawie wznowienia chodzi bowiem nie o dowód, który powstał po wydaniu decyzji, lecz który istniał przed jej wydaniem. Z tych przyczyn wszelka nowa dokumentacja medyczna lub opinie medyczne sporządzone po wydaniu decyzji objętej wnioskiem o wznowienie nie mogą być kwalifikowane jako dowody, które ma na uwadze przepis art. 114 ust. 1. Zatem nawet gdyby nowe dowody, które skarżący załączył do wniosku, czyli opinia biegłych z 23 listopada 2003 r. i orzeczenie o niepełnosprawności z 16 września 2005 r., stwierdzały, że był całkowicie niezdolny do pracy przed 16 rokiem życia, to nie są to dowody temporalnie sprzed decyzji objętej wnioskiem o wznowienie postępowania. W sytuacji, gdy podstawę wznowienia stanowią dowody wydane w innej późniejszej sprawie, to zasadna jest odmowa wznowienia postępowania na podstawie tego przepisu.

W konsekwencji nie mógł zostać naruszony art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej. Przedmiot sprawy, jak i uprzednio decyzji, nie dotyczył bowiem spełnienia przesłanek prawa do renty rodzinnej. W sprawie należało więc odróżnić kwestie procesowe, czyli brak podstaw do wznowienia postępowania od przesłanek renty rodzinnej, które nie musiały być badane, skoro wyznaczony decyzją pozwanego przedmiot sprawy ich nie dotyczył.

W sprawie nie była zatem potrzebna – tak jak zarzuca i argumentuje skarżący – analiza, czy na podstawie dowodów z wniosku o wznowienie postępowania możliwe było ustalenie jego całkowitej niezdolności do pracy przed 16 rokiem życia. Niezależnie od tego zarzut ten nie jest uprawniony dlatego, że z tych dowodów wcale nie wynika takie stwierdzenie. Z opinii biegłych z 23 listopada 2003 r. wynika jedynie związek jego obecnej całkowitej niezdolności do pracy z naruszeniem sprawności organizmu w dzieciństwie, a nie iżby skarżący już

wówczas był całkowicie niezdolny do pracy. Takie ustalenie było wystarczające w sprawie o rentę socjalną, gdyż całkowita niezdolność do pracy jako przesłanka prawa do renty socjalnej może powstać po upływie okresów wskazanych w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268) – uchwała Sądu Najwyższego z 15 marca 2006 r., II UZP 4/06, OSNP 2006 nr 21-22, poz. 334. Nie inna ocena wyniku również z orzeczenia o niepełnosprawności, przy czym należy zauważyć, że orzeczenie o stopniu niepełnosprawności nie jest równoznaczne z orzeczeniem o niezdolności do pracy jako przesłanki prawa do renty na podstawie ustawy emerytalnej, zatem również renty rodzinnej.

Generalnie jednak podstawa wznowienia postępowania z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej jest szersza niż określona w art. 403 § 2 k.p.c. Ta druga dotyczy wznowienia postępowania sądowego i wymaga ponadto, aby strona nie mogła skorzystać z okoliczności faktycznych lub środków dowodowych w poprzednim postępowaniu. W sądowej skardze o wznowienie chodzi więc o to, by nie toczyło się drugie postępowanie sądowe o to samo, tylko ze względu na fakty lub dowody, które mogły i powinny zostać ujawnione w sprawie uprzednio osądzonej. Powstaje więc pytanie czy podstawa wznowienia z art. 403 § 2 k.p.c. nie jest bez znaczenia w ocenie podstawy wznowienia z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej, gdy decyzja odmawiająca renty rodzinnej została zweryfikowana w sądowym postępowaniu odwoławczym jako prawidłowa. Wówczas ocena podstawy wznowienia postępowania z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej powinna uwzględniać również dowody i okoliczności ujawnione w sądowym postępowaniu odwoławczym, które ujawniono i badano ze względu na określony przedmiot sprawy. Nie można przyjąć, że dowód lub okoliczności pominięte w postępowaniu przed organem rentowym, choć istniejące w chwili wydania decyzji i ujawnione oraz ocenione w sądowym postępowaniu odwoławczym, mogłyby stanowić podstawę wznowienia z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej. Chodzi wszak o tę samą sprawę i znaczenie nowych dowodów lub ujawnionych okoliczności dla tego samego przedmiotu sprawy (o rentę). Nie może zatem przeważać stanowisko, że również w takiej sytuacji wystarczającą podstawą wznowienia postępowania w trybie art. 114 ust. 1 byłoby stwierdzenie, że przedłożone nowe dowody lub ujawnione

okoliczności istniały przed wydaniem decyzji, zatem z pominięciem późniejszego etapu sądowej kontroli odwoławczej, w którym te nowe dowody lub okoliczności mogły zostać ujawnione. Trzeba też zwrócić uwagę, że osądzenie sprawy może stanowić podstawę zarzutu z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Wówczas w aspekcie podstaw wznowienia z art. 114 ust. 1 nie można pomijać dowodów i okoliczności, które były przedmiotem rozpoznania w sądowym postępowaniu odwoławczym. W przeciwnym razie zachodziłaby kolizja pomiędzy podstawą wznowienia z tego przepisu i stwierdzeniem, że wprowadzono wskazano dowody lub okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji, to jednak później zostały ujawnione i ocenione w sądowym postępowaniu odwoławczym, w którym właśnie w oparciu o takie nowe dowody lub okoliczności może dojść do zmiany decyzji. Nie można więc uznać, że w takiej sytuacji procesowej za podstawę wznowienia mogą być uznane dowody lub okoliczności, które były znane i nie stanowiły podstawy do zmiany decyzji przez sąd. Jeżeli więc strona po zakończonym postępowaniu sądowym występuje na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej o wznowienie postępowania w sprawie, w której wydano decyzję i odwołuje się do dowodów lub okoliczności, które były rozważane w sądowym postępowaniu odwoławczym od tej decyzji, to nie można uznać, że spełniają się podstawy wznowienia postępowania z art. 114 ust. 1. Te uwagi co do relacji podstaw wznowienia z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej i art. 403 § 2 k.p.c. wynikają z tego, że skarżący argumentuje, iż wznowienie postępowania oparte zostało również na okolicznościach dotyczących niezdolności do pracy w ujawnionych sprawie o rentę socjalną, które łączą się z nieprawidłowym rozpoznaniem medycznym i rozstrzygnięciem o braku u niego całkowitej niezdolności do pracy w sprawie o rentę rodzinną.

Prowadzi to do drugiej z alternatywnych podstaw wznowienia z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej, czyli ujawnienia okoliczności istniejącej przed wydaniem decyzji. Wniosek bezpośrednio nie sformułował takiej okoliczności jako podstawy wznowienia. We wniosku za podstawę wznowienia wskazano nowe dowody, czyli opinię biegłych z 23 listopada 2003 r. i orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności z 16 września 2005 r. Wniosek został rozpatrzony negatywnie w aspekcie tak podanej podstawy wznowienia, czyli kwalifikowanej jako nowe dowody, zatem w zakresie pierwszej z alternatywnych podstaw wznowienia z art.

114 ust. 1. Konsekwentnie ta sama podstawa wznowienia (nowe dowody) nie może być jednocześnie ujmowana jako „ujawnienie okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji”. Wyrażenia „nowe dowody” i/lub „ujawnienie okoliczności” istniejących przed wydaniem decyzji odnoszą się do innych sytuacji, stąd użyty w art. 114 ust. 1 spójnik „lub” nie sprzeciwia się stwierdzeniu, że zakresowo są to inne podstawy wznowienia. W zakresie pojęcia dotyczącego „ujawnienia okoliczności istniejących przed wydaniem tej decyzji” mogą mieścić się sytuacje faktyczne istniejące przed wydaniem decyzji i dotyczyć stanu zdrowia ubezpieczonego. W takim ujęciu nie jest wykluczone, zwłaszcza, wobec rozwoju medycyny, że aktualne jej możliwości pozwolą ujawnić to, co w stanie zdrowia ubezpieczonego nie zostało rozpoznane i ujawnione wcześniej. Nieuprawnionym byłoby jednak założenie, że wystąpienie takiej sytuacji – czyli ujawnienie nierozpoznanej uprzednio choroby - nie stanowiłoby ujawnienia nowej okoliczności istniejącej przed wydaniem decyzji, czyli podstawy wznowienia z art. 114 ust. 1. Z drugiej strony rodzi się problem dopuszczalności takiej „nowej” okoliczności jako podstawy wznowienia postępowania. Wynika z tego, że w sprawach, w których rozstrzygnięcie zależy od ustalenia niezdolności do pracy, znaczenie ma w efekcie nie precyzyjne (bezbłędne) rozpoznanie medyczne stanu zdrowotnego ubezpieczonego lecz ustalenie zdolności albo niezdolności do pracy, jako kwestii nie tylko prawnej lecz przede wszystkim faktycznej – odpowiednio do norm z art. 12, art. 13 i art. 14 ustawy emerytalnej. Przedmiotem sprawy, w której o powstaniu prawa do świadczenia decyduje stwierdzenie niezdolności do pracy (tak jak w sytuacji określonej w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej), nie jest bezwzględnie konieczne precyzyjne ustalenie każdej dolegliwości chorobowej ubezpieczonego. W sprawie o rentę z ogólnego stanu zdrowia ocenia się zdolność do pracy na tle rozpoznanego stanu medycznego, który z istoty sprawy metodycznie nie powinien pomijać żadnej istotnej dolegliwości chorobowej ubezpieczonego. W sprawie o rentę znaczenie ma jednak wynik ogólnej oceny zdolności psychofizycznej do pracy i jeżeli w orzekaniu nie stwierdzono niezdolności do pracy, to zachodzi uprawnione domniemanie, że nawet nierozpoznana w orzekaniu medycznym dolegliwość chorobowa nie powodowała wówczas niezdolności do pracy. Zatem nawet gdyby już uprzednio istniała dolegliwość lub choroba, które nie zostały należycie

zdiagnozowane (rozpoznane), to należy przyjąć, że na moment orzekania nie powodowały niezdolności do pracy. Skarżący nie może nie dostrzegać, że inne stanowisko wymagałoby odpowiednich ustaleń w zaskarżonym wyroku, jako że w rozpoznaniu skargi kasacyjnej zachodzi związanie ustalonym stanem faktycznym (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). W sprawie objętej skargą nie ustalono, iżby w sprawie o rentę socjalną ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji w sprawie o rentę rodzinną, które miałyby wpływ na prawo do tej renty. Tylko przy takim ustaleniu możliwe byłoby rozważanie zarzutu naruszenia art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej w zakresie nie nowych dowodów, lecz „ujawnienia okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji”. Przepis art. 233 § 1 k.p.c. odnosi się bezpośrednio do ustaleń faktycznych i oceny dowodów i dlatego ze względu na ograniczenie z art. 398³ § 3 k.p.c. nie może być uprawnioną podstawą zarzutu skargi kasacyjnej. Do innych ustaleń nie prowadzi też zarzut naruszenia art. 228 § 1 i § 2 k.p.c., gdyż chodzi w nim o fakty, a nie o dowody, które dopiero podlegają ocenie dla ustalenia faktów, zatem tak rozumianym faktem nie jest opinia biegłych lekarzy, którą sporządzono w odrębnej sprawie o rentę socjalną. Te ogóle uwagi odnoszą się do kwestii poruszonych przez skarżącego we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania. Wychodzą jednak poza potrzebę argumentacji, gdyż skarżący nie może twierdzić, że podstawą wznowienia była nowa okoliczność, istniejąca przed wydaniem decyzji, a ujawniona dopiero w opinii biegłych z 23 listopada 2003 r., to jest organiczna dysfunkcja OUN, albowiem nie była podawana we wniosku o wznowienie postępowania jako samodzielna, czyli odrębna od opinii biegłych podstawa wznowienia postępowania. Takie stanowisko zajęto dopiero w skardze kasacyjnej i dlatego należy je uznać za spóźnione, gdyż nie stanowiło podstawy wniosku o wznowienie postępowania. Poza tym wydaje się, że skarżący argumentuje opacznie, skoro biegli w opinii z 23 listopada 2003 r. swą „krytykę” co do pominięcia (nierozpoznania) organicznej dysfunkcji OUN, kierowali do opinii lekarza orzecznika w sprawie o rentę socjalną, a nie do opinii i medycznego rozpoznania w odrębnej (uprzedniej) sprawie o rentę rodzinną.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁴ k.p.c.

/tp/